

LETRO INTERNACIONAL

(jurnaleto transfrontiera)

Organic dil stabilista skolo

Nº 4 Julio - Agosto 2001.

Aparas ye singla duesma monato.

Yarala abono-preco : Francia 20 franki (3,05 euri).

Altra landi : 5 internaciona respondo-kuponi o banko-bilieto ye 5 euri.

Altra landi : S-Internaciona responde kaperi o banko sinistre jyc o sun.
Redaktero : Jean Martignon, 12, rue Maurice Utrillo F-91600 Savigny sur Orge - Francia
elektronika adresi (e-mail) jeanmartignon minitel.net e
martignon.jean wanadoo.fr

VORTO DAL REDAKTERO

Quale omni savas la mondo subite chanjis depos la hororiganta kataklismo qua frapis Usa ye la 11ma septembro 2001. Fanatiki, quin me ne audacas qualifikar, mortigis plura mili de inocenti en la jemela gigantega turmi "World Trade Center" (Mondala Komercala Centro) en Manhattan. Ni omni asociesas sincere a la trauro e doloro dil viktimi-familii. La shoko-efekto til nun ne exhaustesis, ma adminime en ica desfelicajo esas ulo pozitiva : nome Ocidento divenas plu realista koncerne lua relati kun la islamala mondo. Esperinde la adepti dil globalismo divenos plu cirkonsepta...

FORUMO - NOVA TURKIA

Ica artiklo sendesis a me da Judith Morgenstern. Nia samideanino esas tre defiema. El intencas avan omno reaktigar la homi, precipue la Germani, nam ico esas forumo, ube onu expektas respondi e repliki. Kompreneble ica temo esas exajerajo, tamen esas influoza medii qui opinionas ne tre diferante de lua mikra diserturo. Ica texto skribesis ante la eventi en Manhattan.

Strado en Berlin nunepoke
(2001).

Me esas Judino veninta de Germania e di qua la familio fugis la persekuti nazismal dum 1939. Depos ica tempo, me lojis maxim ofte en New York, e nun me dispartigas mea tempo inter New York, Paris e Tel Aviv, ma me prizas anke voyajar ad altra loki e sejornar ibe. Me retrovenas sat ofte (por kurta sejorni) a mea naskolando, precipue en Berlin. Kun agreabla surprizo, me konstatas ke Germania divenas sempre plu bunta e kosmopolita lando. Lo esas perfekta kontreajo a la tempo di mea yunevo, kande la Germani mustis esar omna blond Aryani kun blua okuli (me ipsa esis nigraharoza kun kastanea okuli). Existis nula toleremeso e nur fanatikismo. La cadiala Germani divenas tre tolerema e mondo-apertita; ed ico esas joyigiva fakteto.

Altralatere pro hedonismo* e debocco, la Germani esas mortanta populo, nam li ne plus genitas gefilii, konseque li mustas venigar enmigranti a sua lando por garantior la pensioni dil retretonata homi. La rezulto esas ke Germania transformesas ed evolucionas videble e rapide. Esas sempre plu multa stranjeri ibe, ma inter li, la maxim nombroza ed egardinda esas la Turki. Ja depos la yari 1960, la Turki arivas amase a Germania e li divenas singladie kreskanta parto del habitantaro di Germania. Se Germania bezonas ripopulizesar per nova, fresha e yuna sango, la Turki bezonas ekmigrar, nam exemple en Istanbul 30% de la yunaro konsistas ek chomeri. En tala mizeriza viv-kondicioni, departar ad altra plu richa e perspektivoza lando esas absoluta vivala neceseso. Pro lia desaparanta aborijena lojantaro, Germania esas idealta lando por acceptar sempre plu multa Turki ed ofror a li laboro e nova patrio. Singlayare, kun granda plezuro, kande me vizitas German urbi, me audas sempre plu ofte la telegra soni dil Turka idiomo, qua nun trovas altra hemo sur Germania sulo. Pokope Germania divenas e divenos... Nova Turkia !

La Turki esas inteligenta ed vigoroza populo kun forta identeso. En la pasinteso ica populo konquestis vasta imperio, nam lu esas segun-nature konquestema populo ed inklinat a koloniigo. Granda parti de Azia esis Turkigita en la pasinteso. Ma la konquesto ne suficas ed on mustas populizar la konquestita lando ed asimilar la dominacata populo. Iton la Turki savas sat bone efectigar, nome Anatolia (cadiala Turkia) esis ante Bizancana provinco populizita per Greki, catempe la lojantaro esas absolute Turka.

Nunepoke, inteligenta populo ne plus bezonas militi e konquesti por koloniigar nova landi, e la Turki intelektas ico tre klare. Pro lia kreskanta nombro en Germania, on darfas supozar, ke li intencas igar ica lando nova hemo por lia samgentani. Yen quale me konceptas la afero. Unesme la Turki postulos la docado di la Turka por lia gefilii en la skoli apud la ankore necesa Germana linguo. Pose li kreos privata Turka skoli e gimnazii ubi onu docos amba idiomii. Per sempre kreskanta nombro, danke nova arrivinti e forta demografio* e per la oficala obteno dil Germana nacionaleso, li eniros la municipala konsilantaro e diversa administrerii, li postulos tore bilinguismo e la Turka kom duesma oficala linguo. Sempre plu grandanombra divenos tore la revui, jurnali, televizional kanali ed interretaji Turke-parolanta en Germania. Pose la stradinomi divenos bilingua ed on propagados tre favore ad islamio ed a islamio-konverto. La Turka yunuli spozeskos kun Germana yunini qui divenos islamana e Turka segun Orientala kustumii e legi. Tatempa la Germani divenos minoritato en Nova Turkia e mustos sive Turkeskar sive departar... Ye la fino dil proceso nova Turka lando staceskos en Meza Europa, same kam pasintese Sud-Amerika divenis Nova Hispania e Nord Amerika Nova Anglia etp.

Certe la situeso povas ankore modifikesar, ma logikoze segun la evoluciono, eventanta nun, tale devus esar.

Tamaniere la rasala folaji dil IIIma Imperio desaparos por sempre e ne plus povos rinaskar sur Nova Turka sulo.

Judith Morgenstern

Hike me prizentas a mea lekteri interesiva texto redaktita da yuna Rusa samideano. Quankam, me ne opinias ke ol perfekte fitas por Idisti, tamen valoras la peno publikigar ol, nam nia yuna amiko esas tre erudita.

VIVOZA LINGUO LATINA

Existas preske omneprenita opinio, ke la linguo Latina esas mortinta linguo, nam la Romana Imperio, ubi onu parolis Latine, ja de longa tempo ne plus existas. Yes, pos la fallo dil Ocidentalala Romana Imperio, en la Vma yarcento, olua linguo mustis mortar, nam la Orientala Imperio (Vizantia) esis portanto di Greka kulturo. Fakto ico eventis preske talmaniere : la konversala linguo Latina cesis existar kom tala, e sur olua bazo altra lingui formacesis t.e. la tale nomizita "nova lingui" l'Italiana, la Franca, la Hispana ed altri. Tamen de-ube do venis la Mezepoka linguo Latina, en qua esas skribita centi de ciencala e theologiala verki, ed anke mili de versi e poemi ?

La afero esas en to, ke la linguo Latina ne tote mortis. La formo literaturala duris existar e sucese uzesis dum ankore plu kam 1000 yari kom internaciona linguo, certe avan omno en cienci. Ma en ca linguo ne nur onu skribis, ma anke parolis. En multa doceyi onu instruktis lecioni nur Latine, en ca linguo facesis Deoservi, e kompreneble, en la linguo Latina interkomunikadis ciencisti. Do, dum ca tempo la linguo duris evolucionar. E ca uzado di la literaturala Latina esis kauzo por la rinasko di la linguo en justa signifiko dil vorto, t.e. sur la bazo di la literaturala formo, konservita dum multa yarcenti, rinaskis konversala varianti (vulgara linguo). E certe, sua rolon pleis l'epoko dil Renesanco, kande on komencis retrovenar a l'Antiqueso, en granda quanteso ad anciena lingui e verki da granda poeti dil pasinteso.

Cainstante ulu povas dicar, ke to esis longa tempo ante nun, ankore dum la Mezepoko, e pos ito venis l'epoko dil Nova Tempo, kande dominacis la linguo Franca, e la Latinan onu preske obliuiis. Yes, la XVIIIma-XIXma yarcenti esis la tempo di noveso e multo iris ad-dope. La linguo Latina esis remplasata per nova lingui. Tatempé rapide progresis la Franca e Germana literaturi.

Vere, omno eventis tale. Tamen la linguon Latina on duris studiar en omna serioza institucuri ed universitati. Exemple, en Paris existis mem t.n. "Latina quartero", ubi omno docesis Latine. Ico atestas pri astoniva vivala forteso di la linguo, en qua esas kreita nemortiva verki, quin onu duris e duras tradukar til nun. Prezente, on probas restaurar la linguo Latina por l'internaciona relati. En diversa landi dil mondo en la Latina editesas revui, exemple : MAS (Francia), MELISSA (Belgia) VOX LATINA (Germania) e dicionarii. On kreas nova verki ed imprimesas libri. Pluse, Latina on skribas ciencala labori, korespondadas, eventas internaciona konferi e mem laboras radiostacioni. La linguon Latina on enkondukas en skoli, ne dicante ja pri universitati.

E nun ni revenez al komenco dil artiklo e pensez : kad on darfas nomizar "mortinta" la linguo, qua ja de plu kam 2000 yari esas instrumento dil internaciona linguala relati, en[&]on kreas literaturo e duras komunikar mili de homi en la tota mondo ? – No ! La Latina vivas til nun, ma ol divenis plu kam "vivanta linguo", ol divenis superlinguo, qua apartenas ad singlu, qua studias olu !

KALEGIN S.N

ETERNIGITA DESTRUKTURIT

(1901 - 2001)

Anke en Paris onu destruktas domi. Francalingue onu dicas ke la domo esas "rasée" (rezigita). Yarcento ante nun la urbestraro rezolvis destruktigar ducento de domi skope pluvastigar kelka stradi e placi same kam extirpar la tuberkloso qua nestis en la anciena konstrukturi.

Diferante reaktis la lojanti dil estala quarteri Parisana : mikraskala komercisti, mestieristi, laboristi. Anciena lojeyachi ya esis oportuna pro chipa lokaco...

Segun lego, oni mustis fotografar irgaomno ante destruktar. Ita laboro esis komendita a la Franca Fotografistal Uniono, laborismal organizuro kun politika tendenceto.

La chefbatal arkivi prizentis plu kam cento de ta fotografuri en sua expozo-halo. "Nek por vekigar la nostalgio a la pasinteso, nek por advokar lakrimo de kompato", mencionas la organizanto, la municipala domo dil 19ma distrikto.

Ma ne nostalgio, opozite - la joyon di ritrovo sentas onu dum regardadar la fotografuri. La formi dil surstrada sidili, stradinomala plaki - omno, mem nun, restas nechanjita. Paris nulaquante chanjis - onu nur razis lua tempori ed ito pur plubeligis l'urbo.

La homi : yen ti qui ne plus esas konocebla. La vestaji, e me anke dicez : la vizajexpresuri sentigas ventosulfo del pasinteso. Ni ne plus tante astonegata regardas vers la objekta. Fotografiston kun lua tripodou onu preterpasas senremarke.

Frapas l'okuli la multa geyuni di la lora tempo. Onu tondis kurte la hararo dil yunini, la yunuli metis longa vestii extensesanta til genui. Nun, cent yari pose, la genro dil surimaja personi ne plus esas dicernebla. Advere, la degenero di la laboristaro, pri qua Emile Zola skribis kun doloroza kordio, ne esas remarkebla. Se la autoro virus nunepoke, la bona stando di ca tempo redaktigus ad il pagini mem plu harostaciganta.

Che la expozi, on povas vidar anke gelatin-broma pladeti. La fotografuri di oli esis presita per kontakto. Ni la nunatempani, tote obliuviis fotgrafar, tamen ne pri la tekniko parolesas. La fotografado perdis olimala charmo, tamotive nia amatora fotografuri aspektas senkaraktera. La mestieristi, opozite, tro mixas su en l'imojo e la regardanto ne plus kredas la vidato.

Anciena fotografuri bezonas nek tituli nek expliki. E quala sentimentin oli devas o povas vekigar esas afero nedecidebla mem por la organizanti di expozi.

YENOUK LAZIAN (Paris)

ALTRA REVUI POR L' IDISTARO

PROGRESO e LA KORDIEGO GEYAL adresso : Hans Stuifbergen
Ceramplein 76 hs, 1095 BZ Amsterdam, Nederlando.

e-adreso : ido-info chello.nl

TDO-SALUTO riaparos balde.

Nova lektajo : LA SPEGULO GRANDA tradukita ad Ido da nia samideano Hans Stuifbergen. Tre kruela rakonto Araba pri dementeso e mortigo per egorjo. Ico tre pensigas pri la nunala eventi di Algeria, kande la islamisti egorjas joyoze e pie la vilajani e rurani di ca desfortunoza lando. Se onu lojas fore de Algeria, onu povas juar ica sangifanta literaturo.

Por ti qui ne esas sentimento...

LA MISTERIOZA STEL D

